

עבודה מאהבה ועבודה מיראה

ה, כד וְאֵת תְּדַבֵּר אֵלַינוּ

בעיצומו של המעמד הגדול והנורא של מתן תורה בסיני, אחרי ששמעו בני ישראל את שני הדברות הראשונים מפי הגבורה ממש (ביחד עם משה), הם פונים אל משה בבקשה-דרישה (ה, כד) "קָרַב אֵתָּה וְשָׁמַע... וְאֵת תְּדַבֵּר אֵלַינוּ"... ומפרש רש"י (ד"ה ואת תדבר אלינו):

התשתם את כוחי כנקבה, שנצטערתי עליכם ורפיתם את ידי, כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה, וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני, עכ"ל [ועיין רש"י לבמדבר יד, טו "וְאִם-כָּכָה אֶת-עֲשֵׂה לִי" שפירש: תשש כוחו של משה כנקבה וכו', כאשר שם מקורו הוא בספרי על אתר. מעין דברי רש"י כאן מצינו (בהקשר אחר) בכרכות לב, א בסוגית "לְדַרְדַּר פִּי שְׁחַת עַמְּךָ". נציין כי בפסוקנו מפרשי רש"י החרישון].

לפנינו מתגלה משה רבינו כדורש מקסימום עבודת ה' מאהבה דוקא, ולא מספיק 'רק' מיראה. אולם חולק עליו הקב"ה בקבעו (פסוק כה) "הֵיטִיבוּ כָּל-אֲשֶׁר דִּבְרוּ", זאת ועוד! (פסוק כו) "מִי-יִתֵּן וְהָיָה לְכַבֵּם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי"... הרי רצונו יתברך שבאמת ובתמים יעבדו את ה' מיראה!

אם כן, מה בין שמיעת ה' ("הֵיטִיבוּ" – תשובה חיובית) ובין שמיעת משה ("וְאֵת תְּדַבֵּר" – תגובה שלילית)? פעמיים אומר הקב"ה "וְיִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל דְּבָרֵיכֶם... שְׁמַעְתִּי אֶת-קוֹל דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְרוּ אֵלַיךְ, הֵיטִיבוּ כָּל-אֲשֶׁר דִּבְרוּ". מהו ה"קול" הזה שהקב"ה שמע ושמשה לא שמע? הנה בפסוקים הקודמים (כ, כב) אנו קוראים שבני ישראל שמעו "אֶת-הַקּוֹל" – "וְאֵת-קוֹלוֹ שְׁמַעְנוּ"... "לְשִׁמְעַתְּ קוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ". מהו "קול ה'" הזה, ובמה הוא שונה מ"דבר ה'"? על זה משיב הרמב"ם (מורה נבוכים חלק ב פרק לג), וזה לשונו:

יתבאר לי שבמעמד הר סיני לא היה המגיע למשה מגיע לכל ישראל אבל הדיבור למשה לבדו ע"ה... כי הדיבור היה לו, והם ישמעו הקול ההוא העצום. אמר "כְּשִׁמְעֶכֶם אֶת-הַקּוֹל", ואמר "קוֹל דְּבָרִים אֲתֶם שְׁמַעִים" ולא אמר "דְּבָרִים אֲתֶם שְׁמַעִים"... ומשה הוא אשר ישמע הדברים ויספרם להם... עכ"ל. ובהמשך

אותו פרק מוסיף הרמב"ם להצביע על ההבדל בין "קול ה'" ובין "דבר ה'", וזה לשונו: ועם כל מה שיזכרו גם כן מן הענין ההוא, היוצא מן הכתובים ודברי החכמים הוא — שלא שמעו כל ישראל במעמד ההוא אלא קול אחד לבד פעם אחת, והוא ה'קול' אשר השיג משה וכל ישראל ממנו: "אֶנְכִי וְלֹא־יְהִיָּה לְךָ", והשמיעו להם משה בדברו בהבדל אותיות נשמעות... (עכ"ל — עיין בכל הפרק ההוא את פירוט היסודות הלימודיים הקשורים בסוגית מתן תורה).

כלומר, בעוד העם שמעו רק את התוכן הכללי של דברי ה', משה הוא אשר שמע את פרטי הענין. זהו ההבדל בין "קול ה'" ובין "דבר ה'". אם נהפוך את הלימוד, כאשר ה' הוא השומע, מה פשר הדבר שהוא שמע את "קול דְבַר־יְהוָה", ובזה חלק על משה אשר שמע רק את "דְבַר־יְהוָה". הרי בשמיעת הקב"ה את "קול העם" אי אפשר לומר כשם שהרמב"ם פירש את שמיעת ישראל את קול ה'! הרי לא יתכן שהקב"ה 'שומע' פחות ברור מאשר משה רבינו!

לכן נראה לבאר ש'קול' הדברים שה', ורק ה', שמע הוא הטון והכוונה שבדברים, שבשר ודם (אפילו משה) אינו יכול 'לקלוט', ורק הוא יתברך 'שומע'. ומשום שה' הבחין בטון ('קול') דבריהם את כוונתם הטהורה בעבודת ה', לכן אישר כי "הִיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבְרוּ. מִי־יִתֵּן וְיִהְיֶה לְבָבְכֶם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֲתִי". כלומר, הלואי וימשיכו לעבוד את ה' מיראה.

אולם משה נשאר בשלו, ודורש את עבודת ה' מאהבה. לכן הותש כוחו כאשר 'ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה'. וכך מציינו להלן (י, יב): "וְעַתָּה יִשְׁרָאֵל, מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׂאֵל מֵעַמָּךְ, פִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַקֵּת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָהוֹ". ושואלים חז"ל (ברכות לג, ב): 'אטו יראה מילתא זוטרתא היא? ! כלומר, איך אפשר לראות ביראה ענין של "מה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׂאֵל מֵעַמָּךְ, פִּי אִם". ועל זה השיבו חז"ל (שם): אין (=כן), לגבי משה מילתא זוטרתא היא, עכ"ל. מדברי חז"ל אלה אנו רואים כי לדעתם משה רבינו עומד בדרישתו שיש לעבוד את ה' דוקא מאהבה. עבודת ה' מיראה נחשבת אצלו כ'מילתא זוטרתא', ואינה משיגה את המטרה האמיתית בעבודת ה'. ביאור זה עולה בקנה אחד עם הבנתנו שחומש דברים מיצג את

עמדתו האישית של משה רבינו, אשר הותש כוחו בראותו את בני ישראל מבקשים לעבוד את ה' רק מיראה.

(עיי' בדברינו לעיל בפרשת דברים בדבר מהותו המיוחדת של חומש דברים בתוך חמשה חומשי תורה, כ"ספר תורת משה").